

Самара: БАХРАХ, 1996. – 480 с.

92. Шмагало Р.Т. Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX століття: структурування, методологія, художні позиції: дис. ... доктора мистецтвознавства: 17.00.06 / Шмагало Ростислав Тарасович. – Львів: Українські технології, 2005. – 528 с.
93. Шпара П.Е. Техническая эстетика и основы художественного конструирования / П.Е. Шпара, М.П. Шпара. – К.: Вища школа, 1989. – 247 с.

Юрій Руденко
(Київ, Україна)

ЕТНОПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ І НАЦІОНАЛЬНО-ДУХОВНІ ЦІННОСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Досліджуються етнопедагогічні засади, національно-духовні цінності навчально-виховного процесу, напрями і засоби організації якого накреслені в концепції «Нова українська школа» МОН України. Обґрунтовуються наукові шляхи докорінного реформування школи.

Ключові слова: етнопедагогіка, національні цінності національне виховання, виховання українського патріотизму, українознавство.

The fundamentals of ethnopedagogy and national values of educational process, which trends and methods of organization are denoted in the concept "The New Ukrainian School" of Ministry of Education and Science of Ukraine are investigated. The scientific ways of complete reforming of school are justified.

У всьому світі визнано, що освіта і культура є найважливішими чинниками збереження і розвитку етнонаціональних цінностей, формування їх у зростаючих поколіннях кожного народу. Ще з часів К. Ушинського в теорії і практиці виховання утвердилася думка, що тільки науково організована на рідному культурно-національному ґрунті освіта стає найпотужнішим рушієм розвитку моралі, духовності, економіки і держави.

Концепція «Нова українська школа» МОН України свідчить про наміри поступово побудувати в країні школу європейського зразка. Ще з середини 90-их років попереднього століття було зрозуміло, що освіта, зокрема середня школа незалежної України, не оздоровивши свою природну «кореневу систему», не відродивши глибинні етнопедагогічні засади, національні духовні цінності і не утвердившись у науково виважених європейських напрямках свого розвитку, починала «скочуватися похилою площиною» вниз.

З метою досягнення цілей докорінного реформування школи не забуваймо істини: щоб стати справжніми європейцями, треба бути спершу справжніми українцями. Тобто нова українська школа повинна виховувати палких патріотів із глибокою національною гідністю і гордістю, високою свідомістю, вдосконаленим національним характером і світоглядом, які змістом свого життя будуть утверджувати український національний спосіб мислення, національну культуротворчість і державотворчість.

Віддамо належне авторам концепції: вони накреслили основні шляхи побудови (щоправда, не завжди науково виважені) нової української школи, модернізації її завдань, оновлення змісту освіти. У концепції наголошується, що нова школа має бути «в авангарді суспільних змін». Підкреслюється необхідність значного підвищення оплати праці, статусу, авторитету вчителя в суспільному житті, посилення вимог до його кваліфікації, утвердження автономії школи тощо.

Однак, значна частина положень, оцінок педагогічних явищ, підходів авторів до

навчання і виховання в майбутній новій школі викликає не лише сумніви, а й рішучу незгоду, обґрунтовані заперечення, вражає однобічністю. Виникають серйозні побоювання, що в разі їх необачної реалізації так і не побудуємо за тривалий період (до 2029 р.) нової української школи.

Упадає в очі те, що в концепції не формулюються засадничі ідеї, принципи діяльності української школи, і це не може не позначитися на якості змісту, його ідейно-ціннісній спрямованості, обґрунтованості її положень, нововведень. З невідомих причин автори концепції не врахували, що українська школа – явище етнонаціональне (водночас, звісно, і соціальне, але відомо, що соціум теж національний, у кожній країні він специфічний, самобутній). Історичний досвід, класики вітчизняної і зарубіжної педагогіки довели, що національна школа (зміст, дух, характер і спрямованість її діяльності) має бути «кров від крові і плоть від плоті рідного народу, його національної культури, духовних традицій».

Аналіз концепції показує, що в ній бракує опори на культурно-історичний досвід українського народу, засадничі методологічні, освітньо-виховні ідеї, національно-духовні цінності творів вітчизняних педагогів К.Ушинського, П.Юркевича, Г. Ващенко, С. Русової, Б. Грінченка, І.Огієнка, В.Сороки-Росинського, психологів І. Сікорського, В. Янева, Я. Яреми, О.Кульчицького, етнографів В.Вовка, О.Чубинського та ін. Адже вони ще 100-150 років тому на європейському рівні обґрунтували національну сутність, культурно-історичні, ідейно-духовні засади, конкретні шляхи і засоби українського (а не якогось абстрактно-космополітичного, ідейно невизначеного, каламутно-ціннісного) виховання зростаючих поколінь нашого народу.

На жаль, концепція «Нова українська школа» написана в повному відриві від культурно-історичних, національних морально-духовних цінностей уславлених вітчизняних шкіл, наприклад, Львівської української академічної гімназії (1784-1939, нині творчо відроджена), Колегії Павла Галагана (1871-1920), Першої української гімназії імені Тараса Шевченка в Києві (відкрита 1 березня 1917 р.), школи на Шведській Могилі (пізніше переведена в с.Білики на Полтавщині), керівником якої був видатний педагог і психолог Г.Ващенко в період УНР і в перші роки радянської влади, та ін. У таких школах навчально-виховний процес ґрунтувався на міцних українських традиціях, ідеях і засобах народної педагогіки, українознавства, національно-духовних, мистецьких цінностей.

Автори концепції фактично знехтували діалектикою взаємозв'язку національного і вселюдського, конкретного і загального. Це особливо виразно помітно в змісті розділу «Формувала нової школи», зокрема одного з провідних підрозділів «Виховання на цінностях». Тут обстоюється застарілий, взятий із архіву радянської педагогіки авторитарних і тоталітарних режимів хибний, однобічний, стереотипний підхід щодо так званих «загальнолюдських цінностей». Автори безапелатійно твердять: «Виховний процес буде невід'ємною складовою освітнього процесу і орієнтуватиметься на загальнолюдські цінності». По-перше, в останні десятиліття в солідних наукових виданнях зазначається, що логіка вимагає в таких випадках вживати термін «вселюдські цінності», а не «загальнолюдські цінності». По-друге, в концепції навіть не вживається термін «національні цінності». Як же розуміти таку більше ніж дивну, м'яко кажучи, позицію авторів концепції: це звичайне дилетанство, невігластво чи свідоме нехтування українськими національними цінностями, що має місце нині і буде, виходить, в новій школі? Коли цю істотну ваду концепції, фактично нехтування національними цінностями не виправити, то може розпочатися, чого доброго, період посттабачниківщини в багатостраждальній освіті...

Забгато фактів переконливо свідчать, що в нашому вітчизняному просторі, зокрема науковому і освітньому, давно пора очиститися від положення-стереотипу «загальнолюдські і національні цінності», яке нам було нав'язане і практикувалося в минулому в російському імперсько-шовіністичному дусі, щоб національні, зокрема

українські цінності сприймалися як меншовартісні, другорядні і забувалися. Ще в 1996 р. у солідному науковому виданні «Мала енциклопедія етнотермінології» підкреслювалося: «Об'єктивною реальністю є й загальнолюдські інтереси й цінності, котрі правильніше назвати вселюдськими. Термін «вселюдські цінності» є більш коректним, ніж модний нині термін «загальнолюдські цінності» (3,120). У такому разі кожному стає зрозумілим, що національні цінності є невід'ємною складовою вселюдських цінностей. Відомий філософ М.Бердяєв у праці «Російська ідея» пише: «Універсально-вселюдське знаходиться в індивідуально-національному, яке стає значним завдяки своїм оригінальним досягненням цього універсально-вселюдського» (I, III). Коментарі, як кажуть, зайві.

Візьмімо до уваги, що ще в першій половині XIX ст. європейська освіта, педагогічна наука в своїх кращих здобутках (у творчості відомих педагогів Арндта, Вандера, Дістервега, Яна та ін.) досягли високого розвитку національних засад діяльності школи. В теорії і практиці виховання починали домінувати поняття, терміни «національна освіта», «національне виховання», «національні ідеали людини», «народна (етнічна) педагогіка» з опорою на глибинний зміст філософських, психологічних термінів «національна філософія», «національна психологія», «національний характер», «національна свідомість» та ін. Завдяки таким науково обґрунтованим ідеям, підходам освіта в цивілізованих країнах здавна виховує глибокий патріотизм, високу мораль, стійку громадянську позицію, націєтворчі і державницькі якості зростаючих поколінь.

У концепції не взята до уваги і творчо не використана ідея німецьких педагогів з метою успішної підготовки молоді до побудови об'єднаної централізованої Німеччини в першій половині і середині XIX ст., які зверталися до кожного вчителя, вихователя, батька й матері: «Хочеш виховати патріотів Батьківщини – годуй юнацтво однією їжею – рідною мовою та історією свого народу!»

А в нас, на двадцять сьомому році незалежної Української держави навіть термін «національна школа» настільки вихолощений, що боїмося говорити і писати про те, що в ній мають бути на найпочеснішому місці наші рідні материнські і батьківські, національні цінності та святині. Під впливом антиукраїнських політичних сил, антинаукових поглядів «п'ятої колони», розв'язної інформаційної війни сусідньої держави. Особливо в період недоброї слави табачниківщини, в нашій офіційній педагогіці, документах і матеріалах МОН і НАПН України панувало засилля проросійськості, за своєю суттю імперсько-шовіністичної.

У концепції навіть не вживаються доленосні, наповнені глибоким пізнавально-виховним потенціалом, ідейно-духовними цінностями терміни «незалежна Україна», «українська національна ідея», «українська культура», «українська нація». Це послаблює ідейну, моральну, духовну наснаженість змісту концепції і може вкрай негативно позначатися на результативності діяльності нової української школи, насамперед з проблем національно-патріотичного, громадянського, державницького загартування зростаючих поколінь.

У тексті концепції «Нова українська школа» МОН України відсутні доленосні терміни «національне виховання», «національно-патріотичне виховання», «українські виховні ідеали», «національний характер», «національно-державницьке виховання» та ін., що приведе до значних втрат у вихованні українського патріотизму, моральності, духовності, в загальному розвитку зростаючих поколінь. У концепції немає наукових положень про пріоритетне значення української державної мови, історії України, українознавства, самобутніх духовних традицій і звичаїв нашого народу і національних менших країни. Навчання і виховання дітей, насамперед у дошкільній і в початковій школі у разі недооцінювання чи прямого нехтування щойно згаданих етнонаціональних, національно-духовних цінностей, як підкреслює в праці «Про національне виховання» П. Блонський, «є вбивання національної душі дитини,

створення національної без особистості» (2, 21).

Підсумовуючи, зазначимо, що концепція «Нова українська школа», з одного боку, поглиблює демократичні основи організації освітньої справи, розширює права і можливості вчителів щодо підвищення своєї професійної кваліфікації та ін. З другого боку, вона написана у відриві від вищих науково-теоретичних і практичних здобутків вітчизняної освіти, етнопедагогічних засад, культурно-історичних досягнень, національно-духовних цінностей українського народу. У змісті концепції немає положень, які б спрямовували педагогів на застосування ефективних шляхів і засобів навчально-виховної роботи в новій школі з метою пробудження і формування в кожній особистоті найдорожчих, святих почуттів, моральних та ідейно-духовних цінностей, сконцентрованих у доленосних поняттях «рідність», «українськість», «україноцентризм», «національна гідність», «український патріотизм». Адже рідний, український – це для нас, українців, синоніми, і чим глибше ми любимо рідні, свої національні цінності, тим більше шануємо культурні, духовні цінності інших народів. Найвищі національні цінності рідна мова, національна культура, Батьківщина, любов до рідного народу, рідної землі та ін. є водночас і вселюдськими цінностями.

На жаль, у змісті концепції навіть не йде мова про те, що в новій школі реалізовуватимуться національні та вселюдські цінності, сформульовані й обґрунтовані в Стратегії національно-патріотичного виховання дітей і молоді на 2016-2020 роки, затвердженої указом Президента України від 13 жовтня 2015 р. У цьому державному документі підкреслюється необхідність збагачення змісту освіти матеріалами про національно-визвольну боротьбу українців у минулому (козаків-лицарів, січових стрільців, воїнів УНР і ЗУНР, героїв Крут і Базару, вояків УПА та ін.), про героїку Майдану, Помаранчевої революції і революції Гідності, безсмертної Небесної Сотні, подвижництво наших воїнів на Сході України в боях з проросійськими сепаратистами і російськими окупантами. А в концепції «Нова українська школа» МОН України навіть немає термінів «герой», «подвиг», «героїко-патріотичне виховання», що може привести до дегероїзації, деморалізації та обездуховлення частини молоді. У новій школі необхідно докорінно поліпшити підготовку учнівської молоді до захисту Вітчизни, зокрема зі зброєю в руках. Треба завжди пам'ятати мудрі слова письменника-патріота Олесь Гончара: «Нація живе доти, доки народжує героїв, і вмирає тоді, коли за неї нікому вмерти».

Освітня Україна глибоко шанують відомого педагога, академіка НАПН України І.А. Зязюна (кілька років тому він відійшов, як кажуть, у кращі світи). Та, на жаль, ні високопосадовці від освіти, ні науковці академічних установ, ні значна частина педагогів, зокрема і автори концепції «Нова українська школа» не реалізують його висновки про стан навчання і виховання дітей і молоді. Він підкреслював, що в нас «виросло вже декілька поколінь, повністю відчужених від української духовності, більше того, вони перестали знати і шанувати українську історію, звичаї, мораль свого народу, бо національні традиції зникли зі способу життя (додамо, що український національний спосіб життя, мислення і творчості від таких негативних, загрозливих явищ зазнає втрат, руйнується. – Ю.Р.), зі шкільної освіти і виховання» (див. статтю групи науковців «Покликаний творити добро» в «Освіті» за 27 лютого-3 березня 2013 р.).

Факти свідчать про те, що маємо глибоку кризу нині діючої офіційної педагогіки, всієї освітньої системи. Насправді ж українська педагогіка, народна (етнічна) і класична, багата і розмаїта, але сучасна педагогічна теорія і практика з багатьох причин ці багатства, величезні вітчизняні здобутки «не помічає» і не реалізує. Така ситуація значною мірою пояснюється тим, що офіційна наукова теорія понині не визнала (а отже, практично не реалізувала) «педагогічну аксіому» (К.Ушинський). Згідно неї найважливішими знаннями для кожної дитини-українця є знання про рідний народ, українську мову, історію, культуру і духовність українського народу,

Батьківщину, тобто етнонаціональний зміст, українознавча інформація мають бути основою, системотворчим «ядром» і освіти, і духовності зростаючих поколінь. Ця доленосна «педагогічна аксіома» фактично знехтувана в концепції МОН України «Нова українська школа».

Концепція потребує ґрунтовного доопрацювання, створення її нового варіанту з тим, щоб творчо використати кращі досягнення не лише зарубіжної, а насамперед української педагогіки, здобутки якої значною мірою понині залишаються нереалізованим «золотим капіталом».

ЛІТЕРАТУРА

1. Бердяев Н.А. Русская идея. Вопросы философии, 1990, №1. – С.109-118.
2. Блонский П. О национальном воспитании. М., 1915. – 45 с.
3. Мала енциклопедія етнодержавознавства. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – 942 с.

*Світлана Кучер
(Кривий Ріг, Україна)*

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНОГО КОМПОНЕНТА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАСАДАХ ЕТНОДИЗАЙНУ

Метою статті є визначення змісту мотиваційно-ціннісного компоненту фахової компетентності вчителя технологій та теоретико-методичних засад його формування у процесі дизайн-підготовки студентів на засадах етнодизайну.

***Ключові слова:** етнодизайн, фахова компетентність вчителя технологій, мотиваційно-ціннісний компонент.*

The purpose of the article is to determine the content of the motivational and value component of the professional competence of the teacher of technology and the theoretical and methodological principles of its formation in the process of designing students on the principles of ethno-design.

***Keywords:** ethno-design, professional competence of the teacher of technology, motivational and value component.*

У формуванні теоретичних основ підготовки вчителя технологій необхідно враховувати специфіку його майбутньої професійної діяльності, а вона передбачає керівництво проектною діяльністю учнів, оцінювання виробів, виготовлених учнями переважно вручну. Ручна обробка матеріалів у нашому промислово-індустріальному світі має сенс лиш тоді, коли продукт цієї діяльності унікальний, оригінальний, функціонально і естетично обґрунтований.

Діяльність вчителя може бути успішною лише у тому випадку, коли структура його професійної компетентності відповідає структурі діяльності. В парадигмі проектно-технологічного навчання вчитель повинен вміти вирішувати багато завдань, пов'язаних із розробкою творчих проектів, що в свою чергу потребує виконання ескізів, об'єктів праці з елементами новизни та художньої осмисленості, ергономіки та антропометрії, використання засобів проектно-графіки, комп'ютерних технологій, макетування, технології виготовлення продуктів дизайну; психолого-педагогічне і методичне супроводження процесу художньо-практичної діяльності учнів.

Проблема формування професійної компетентності майбутнього фахівця (зокрема вчителя технологій) піднімається у багатьох дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених. В Україні спостерігається підвищений інтерес до компетентнісного підходу в підготовці фахівця взагалі, що відобразилося в публікаціях О. Дубасенюк,